בס"ד. מוצש"ק פ' וישב, כ"ף כסלו, ה'תשי"ז

(הנחה בלתי מוגהת)

מזמור לתודה הריעו להו' כל הארץ[1], ופירש בתרגום שבחא על קורבן תודתא, וכן פירש רש"י להודי' לאומרו על זבחי תודה, והיינו, דקאי על בני ישראל המביאים קרבן תודה. ובמדרש[2] משמע שהוא בין לישראל ובין לכל האומות, ובילקוט[3] מוסיף, אימתי לעתיד, וכן הוא אומר[4] כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה. וצריך להבין[5] מהי השייכות דקרבן תודה (שקשור עם ענין הנס) להזמן דלעתיד לבוא דוקא. גם צריך להבין המעלה דקרבן תודה, שעל זה אמרו חז"ל[6] כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל. דהנה, מה שאמרו שלעתיד לבוא כל הקרבנות בטלין קאי רק על קרבנות היחיד, שהרי קרבנות ציבור יהיו גם לעתיד לבוא, ואדרבה, שאז יהיו בשלימות נעלית יותר, כמ"ש[7] ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך, והיינו, שדוקא בביהמ"ק השלישי תהי' הקרבת הקרבנות כמצות רצונך, משא"כ קודם לזה, לא מבעי בזמן הגלות שאין ביהמ"ק קיים, שאז אין בכלל ענין עבודת הקרבנות כפשוטם, אלא אפילו בזמן בית שני, ואפילו בזמן בית ראשון, לא היתה עבודת הקרבנות כמצות רצונך בתכלית השלימות, וכמבואר בחסידות[8] שזהו לפי שדוקא לעתיד לבוא תהי' מציאותו של האדם המקריב והבהמה הנקרבת בתכלית השלימות. והענין בזה, דהנה, התנאי להקרבת הקרבן והתחלה בזה היא מציאותו של האדם המקריב, כמ"ש[9] אדם כי יקריב גו', והרי לאחר חטא עה"ד אין האדם בשלימות, כדאיתא במדרש[10] שהענין דעולם על מילואו

1) תהלים ק, א.
2) ראה דב"ר פ"ז, ז. מדרש תהלים עה"פ. יל"ש תהלים רמז תתנד. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ (ע' שסח).
3) שם רמז תשצ (עה"פ (תהלים סו, א) "למנצח שיר מזמור הריעו לאלקים כל הארץ").
4) צפני' ג, ט.
5) בכל הבא לקמן ראה ד"ה מזמור לתודה תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' לט ואילך). וראה גם ד"ה הנ"ל במאמרי אדמו"ר הזקן על מארז"ל ע' שנז. סידור (עם דא"ח) מד, ב ואילך. פירוש המלות פקל"ח ואילך. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתקעו ואילך. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים שם (ע' שסט ואילך).
6) ויק"ר פ"ט, ז. מדרש תהלים ויל"ש (רמז תתנו) שם.
7) בתפלת מוסף.
8) תו"א ויחי מו, ד ואילך. תו"ח שם צה, א ואילך. אוה"ת שם (כרך ו) תתשכח, ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך.
9) ויקרא א, ב.
10) ראה ב"ר פי"ד, ו.

נברא הי' קודם החטא, משא"כ לאחרי חטא עה"ד אין כבר ענין השלימות. ועד כדי כך, שאפילו בימי שלמה שקיימא סיהרא באשלמותא[11], ואז הי' ביהמ"ק עליו נאמר[12] הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה, היינו, שדוקא בביהמ"ק (הבית הזה) היתה דירה לו ית', מ"מ, עדיין לא היתה השלימות כמו קודם החטא. וראי' לזה, שהרי אמרו חז"ל[13] שלאחרי חטא העגל חזרה כו', ורק בביאת המשיח יקויים היעוד[14] את רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ועז"נ[15] אלה תולדות פרץ, תולדות מלא, כיון שדוקא בביאת המשיח (שאז יבנה ביהמ"ק השלישי) יחזור העולם להיות במילואו כמו שהי' קודם החטא, ואז יהי' האדם בתכלית השלימות. ומזה מובן, שהקרבת הקרבן כמצות רצונך בתכלית השלימות יכולה להיות רק כאשר האדם המקריב וגם הבהמה הנקרבת הם בתכלית השלימות, שזה יהי' דוקא בביהמ"ק השלישי. וכיון שגם לעתיד לבוא יהי' ענין הקרבנות, ואדרבה, שדוקא אז יהי' ענין הקרבנות בתכלית השלימות, עכצ"ל, שמה שאמרו כל הקרבנות בטלין קאי על קרבנות יחיד. אמנם, בקרבנות היחיד גופא ישנם קרבנות עולה, חטאת ואשם, שהם קדשי קדשים, ואילו קרבן תודה הוא קדשים קלים, וצריך להבין מהו הטעם שכל קרבנות היחיד יהיו בטלין, חוץ מקרבן תודה. גם צריך להבין מה שאמרו חז"ל[16] שכל ספרי הנביאים והכתובים עתידים ליבטל לעתיד לבוא, והלכות אינן בטלין, שגם ענין זה שייך לפסוק מזמור לתודה הריעו להו' כל הארץ, כדאיתא בכתבי האריז"ל[17] (הובא במגלה עמוקות[18]) שהריעו להו' כל הארץ ר"ת הלכה, ומזה מובן שהלכה וקרבן תודה שייכים זל"ז בעניניהם, שלכן, בשעה שכל קרבנות יחיד וכל ספרי הנביאים והכתובים בטלין, הנה קרבן תודה והלכות אינן בטלין. ושייכות זו מודגשת גם במזמור לתודה, שלאחר תיבת תודה נרמז ענין ההלכה בהראשי תיבות דהריעו להו' כל הארץ.

ב) **ויובן** בהקדם כללות ענין התודה, שענינה בפשטות הוא, שכאשר יארע לאדם ענין שאין לו מקום בטבע, היינו, שע"פ שכל שקשור עם ענינים של טבע ומדידה והגבלה הרי זה ענין שאין לו מקום, שזהו"ע של נס שלמעלה מהטבע, הנה אע"פ שאינו מבין זאת בשכלו,

11) ראה זח"א קנ, א. רכה, ב. שמו"ר פט"ו, כו. ועוד.
12) מלכים־א ח, כז. וראה המשך תרס"ו ע' תקלה.
13) שבת קמו, א. זהר ח"א נב, ב. ח"ב קצג, ב.
14) זכרי' יג, ב.
15) רות ד, יח. ב"ר פי"ב, ו.
16) ירושלמי מגילה פ"א ה"ה. וראה גם אוה"ת (יהל אור) שם (ע' שסט).
17) שער הפסוקים עה"פ.
18) ואתחנן אופן רלט.

הרי הוא מודה ומביא קרבן תודה, שזהו״ע שלמעלה מהבנה והשגה. וכן הוא בכללות ענין הבריאה ובכללות ענין עבודת האדם, שיש עבודה באופן של הבנה והשגה, ויש עבודה באופן של הודאה. והענין בזה, דהנה, כללות ענין ההבנה וההשגה, וכן ענין ההודאה כמו שהם למטה, הרי זה כמו כל שאר הענינים שישנם תחילה למעלה, ומשם נמשכו ונשתלשלו למטה בהאדם התחתון שהוא אדמה לעליון[19], והיינו, דכיון שלמעלה ישנו ענין הדעת, כמ״ש[20] א־ל דעות (מלשון דעת) הוי׳, לכן ישנו גם באדם ענין ההבנה וההשגה. אך בענין הדעת ישנם דעות לשון רבים, דעות תרין (כדאיתא בתקו״ז[21]), דעת תחתון ודעת עליון[22], ומצד הענין דדעת עליון נמשך למטה ענין ההודאה.

וביאור הענין, דהנה, דעת תחתון, שמו מורה שהוא דעת ששייך גם בתחתונים, ודעת עליון, שמו מורה שהוא למעלה מדעת תחתון, שאינו שייך בתחתונים. וענינו בכללות הבריאה (בכללות סדר ההשתלשלות עד לעוה״ז בפרט) ובאופן העבודה, שישנו אופן כפי שמונח (ווי עס לייגט זיך) מצד דעת עליון, וישנו אופן כפי שמונח מצד דעת תחתון. וידוע[23] שבדעת עליון הו״ע מיש לאין, ובדעת תחתון הו״ע מאין ליש. דעת עליון הוא מיש לאין, היינו, שהמציאות דלמעלה (שממנה נעשית הבריאה וכל אשר בה) היא יש האמיתי, ואילו הבריאה כולה, עד לעוה״ז הגשמי וכל הנבראים אשר בו הם כאין וכלא חשיב[24], לגבי המקור שמהוה ומחי׳ אותם, ועד שנקראים בשם אין ממש. אך יש גם דעת תחתון כפי שמונח אצל התחתונים, דכיון שהם מרגישים את מציאותם, ואין להם השגה בהמציאות שמהוה ומחי׳ אותם ומנהיג בהם, שהרי אילו משיגים ומרגישים (לא רק בשכל, אלא גם בהרגש) את הכח שמהוה ומחי׳ אותם, היו בטלים ממציאותם, ולכן היתה ההתהוות באופן של התנשאות, היינו, ע״י העלם של המהוה והמחי׳ מהדבר שנתהווה וחי על ידו, לכן הרי זה אצלם מאין ליש, היינו, שהמציאות שלהם נחשבת אצלם ליש, ואילו המקור המהוה ומחי׳ אותם הוא אין, היינו, שאינו בהמציאות של המציאות שלהם. ובעומק יותר, שכאשר מתבונן באופן התהוות היש, אזי מבין שהתהוותו היא מאין, שפירושו לא דבר, והיינו, שאי אפשר לומר שההתהוות היא מיש

19) לשון הכתוב — ישעי׳ יז, יד. וראה ספר עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח״ב פל״ג. של״ה ג, א. כ, ב. ועוד.
20) שמואל־א ב, ג.
21) תס״ט בתחלתו.
22) בהבא לקמן — ראה גם ד״ה קטנתי הא׳ תרע״ח (סה״מ תרע״ח ע׳ פו ואילך).
23) וראה לקו״ת שה״ש מז, ב. ובכ״מ.
24) ע״פ דניאל ד, לב. זח״א יא, ב.

(יש מיש), שהרי מציאות יש בהכרח שתהי׳ לה הגבלה, ומצד ענין ההגבלה לא יתכן שמדבר אחד יתהווה דבר הפכי, ובלשון הידוע[25] שלאחרי כל ריבוי ההשתלשלות ברוחניות לא יוכל להיות מרוחניות גשמיות. וזהו החילוק שבין ענין הבריאה (שהיא באופן של יש מאין[26]) להענין דעילה ועלול, שבעילה ועלול הנה, אע״פ שבהשתלשלות המדריגות יכול להיות ריחוק הערך בין העילה הראשונה ובין העלול היותר אחרון, מ״מ, כיון שהעלול היותר אחרון כלול בעילתו, וכן הוא עד למעלה מעלה, הרי הוא בערך גם להעילה הראשונה, והיינו, שאין זה אלא שניתוספו ריבוי דרגות שנשתלשלו זמ״ז, אבל כל המדריגות הם בערך זל״ז. וכן הוא בכללות ההשתלשלות, שעולם אחד משתלשל מהעולם שלמעלה הימנו בדרך עילה ועלול, הנה אף שגדול ביותר ריחוק הערך בין עולמות היותר תחתונים לעולמות היותר עליונים, מ״מ, יש שייכות וערך ביניהם. ולכן אין זה נקרא בשם יש מאין, דכיון שהעולם היותר תחתון נקרא בשם יש, הרי גם העילה היותר עליונה (שיש לה איזה ערך להיש שנשתלשל ממנה) היא מציאות כזו שיש לה שייכות עם יש, ולכן הרי זה יש מיש ולא יש מאין. וכן הוא בכלל בענין השתלשלות בכחות האדם, כמו השתלשלות אותיות הדיבור מאותיות המחשבה, שאע״פ שאותיות המחשבה הם לעצמו ואותיות הדיבור הם לזולתו, שזהו ריחוק הערך, מ״מ, אותיות הדיבור כלולים בהעלם באותיות המחשבה, ומשם באים מההעלם אל הגילוי, אבל לא מאין ליש. וכן הוא בהאדם גם כמו שהוא לעצמו, שהשתלשלות הכחות היא באופן של עילה ועלול, כמו המדות שמשתלשלים מהשכל, ועד״ז במדות כשלעצמם וכן בשכל כשלעצמו, הנה כל זה הוא באופן של עילה ועלול. אמנם כללות הענין דבריאת העולמות מדבר הוי׳, היינו, שנתהווה מציאות שנקראת בשם יש, ע״י דבר הוי׳ שהוא הכח המהוה והמחי׳, הרי זה באופן שנקרא בדעת תחתון בשם יש מאין, היינו, שהתהוות היש אינה בדרך עילה ועלול, אלא שנתהווה מאין (פון נישט).

והנה ממש״נ (א־ל) דעות הוי׳, היינו, שב׳ הדעות הם (א־ל הוי׳) מוכח, שלא רק דעת עליון הוא אמת, אלא גם דעת תחתון הוא אמת. והיינו, שאי אפשר לומר שהעולם וכל אשר בו הוא מציאות שקר, שהרי נאמר בתורה בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ[27], ובעולם זה דוקא ניתנה התורה והציווי על קיום המצוות, שזוהי הוכחה גמורה

25) ראה חניא רפמ״ח.
26) רמב״ן ר״פ בראשית. תרל״ר פקנ״ח. ובכ״מ.
27) בראשית א, א. וראה המשך מים רבים.

שהעולם הוא מציאות, ולכן נקרא בשם יש. וביחד עם זה ישנו גם דעת עליון (א־ל דעות, דעות תרין) שהמציאות כולה כלא חשיב ממש לגבי כח המהוה ומחי', מיש לאין. ולכאורה אינו מובן, איך יצדקו דעות תרין, דעת עליון ודעת תחתון, שניהם יחד. אך הענין הוא, שמצד השלימות דלמעלה שמחייבת להיות נמנע הנמנעות[28], יכולים להיות שני הפכים בנושא אחד ובבת אחת, היינו, שיהיו הן דעת עליון והן דעת תחתון, ושניהם יהיו אמת. אמנם, בנוגע להבנה והשגה דאדם התחתון, שאצלו מונח הענין דדעת תחתון, (כיון שמרגיש את מציאותו, ואינו מרגיש וגם אינו משיג את המציאות שמהוה ומחי' אותו, במכ"ש וק"ו מהעדר ההבנה והשגה במהות נפשו), אינו מובן, איך שייך אצלו הענין דדעת עליון. אך הענין הוא, ששייכותו של האדם לדעת עליון היא באופן של הודאה, שאע"פ שאינו מושג אצלו הרי הוא מודה שכך הוא. וע"ד מודים חכמים לר' מאיר[29], והיינו, שאע"פ שע"פ השגתם צריך להיות כמו שהם אומרים, אעפ"כ הם מודים לר"מ שהאמת הוא כמו שהוא אומר, שהודאה זו אינה ע"פ השגה כו'. וכן הוא אופן העבודה שמצד הודאה, שאע"פ שמרגיש את מציאותו ורואה מציאות של עולם, ולומד תורה בעולם זה ומקיים מצוות בהנבראים שבו, מ"מ, בשעת מעשה יש בו ענין ההודאה בהענין ההפכי, שהעולם כולו הוא אין ממש, ונתהווה מיש האמיתי, כמו שהוא בדעת עליון.

והנה ב' הדעות דדעת עליון ודעת תחתון ענינם בשמות הוא החילוק שבין שם אלקים ושם הוי'. דהנה, שם אלקים הוא בגמטריא הטבע[30], ואלקים הוא מלשון כח[31], שלכן שייך לומר הלשון אלקים גם על נבראים, כמ"ש[32] ואת אילי הארץ לקח, שהוא מלשון כח, וכן מצינו שהדיין נקרא בשם אלקים, כמ"ש[33] עד האלקים יבוא דבר שניהם, וכמו כן המלאכים נקראים בשם אלקים[34]. וזהו גם שאלקים הוא לשון רבים[35], והיינו, לפי שהוא בחי' האלקות שבא בהתלבשות למטה בהנבראים. והו"ע דעת תחתון, שישנו גם באלקות כפי שבא בהתלבשות בעולם, ובאופן של העלם כו'. אמנם שם הוי' הוא למעלה מהעולם, שזהו

28) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. חובא ונתבאר בס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. סה"מ תרע"ח ע' תכ.

29) ב"ק כט, רע"א. ובכ"מ.

30) פרדס שער יב (שער הנתיכות) פ"ב. ר"ח שער האהבה פ"ו (ד"ה והמרגיל). שו"ת חכם צבי סי"ח. תניא שער היחוד והאמונה רפ"ו. לקו"ת פ' ראה כב, סע"ב ואילך.

31) ראה שו"ע או"ח סו"ס ה.

32) יחזקאל יז, יג.

33) משפטים כב, ח.

34) ראה תניא אגה"ת פ"ד (צד, א).

35) פרש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז. וראה לקו"ש חט"ו ס"ע 233. וש"נ.

שהוי' הוא הי' הוה ויהי' כאחד[36], שזהו היפך מציאות הנבראים. ולכן מצד שם הוי' הו"ע דעת עליון שהוא מיש לאין. ועז"נ[37] וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים, שזהו ע"ד הענין דא־ל דעות הוי', ששניהם אמת, ולכן צריך האדם ללמוד תורה ולקיים מצוות בהמציאות שלמטה, ולידע שהמציאות זו כלא חשיב ממש, וכל מציאותה אינה אלא דבר הוי' שמהוה ומחי' ומקיים אותה.

ובזה יובן גם מ"ש במדרש[38] על הפסוק[39] ויכל אלקים ביום השביעי (לאחרי גמר הבריאה בששת ימי בראשית), משל למלך שעשה טבעת מה היתה חסירה חותם, כך העולם דומה לטבעת, מה הי' העולם חסר חותם, כיון שבא שבת בא חותם. והיינו, שכוונת המדרש לתרץ הקושיא, במש"נ, ויכל אלקים ביום השביעי, שמזה משמע שהמלאכה נגמרה ביום השביעי (שגם ביום השביעי הי' ענין של מלאכה), והלא כתיב[40] ששת ימים עשה הוי' גו' וביום השביעי שבת וינפש, ועל זה מתרץ שהעולם דומה לטבעת ושבת הוא החותם. ולכאורה אינו מובן התירוץ, שהרי גם החותם הוא חלק מהבריאה, כמובן מהלשון שהי' העולם חסר חותם, היינו, שלולי החותם חסר עדיין בהבריאה, וא"כ, איך הי' יכול החותם להעשות בשבת. אך הענין יובן ע"פ ביאור המשל שהעולם דומה לטבעת, דכשם שטבעת היא דבר המקיף את האצבע, כמו כן האור האלקי שמהוה ומקיים את העולם הוא (לא באופן פנימי, היינו, שהנבראים שבעולם מקבלים את האור בפנימיותם בהבנה והשגה, אלא) באופן מקיף. וטעם הדבר שאינו בא באופן פנימי, הוא, לפי שאור פנימי צריך להיות מתאים אל הכלי, והכלי מקבלו ומשיגו כו', ואילו הי' העולם והנבראים שבו מקבלים ומשיגים את דבר הוי' שמהוה ומחי' אותם, אזי לא היו במציאות כזו כפי שהם עתה (יש ודבר נפרד), וכדי שתהי' התהוות העולם כפי שעלה ברצונו ית' שיהי' מציאות יש כו', הרי זה דוקא עי"ז שהוא דומה לטבעת, שהאור האלקי הוא בבחי' מקיף, באופן של התנשאות. אמנם, תכלית כוונת בריאת העולם הוא לפעול בהיש ענין הביטול, שידע וירגיש שהוא אין, וכל זמן שהעולם הוא במציאות יש, הרי הוא עדיין חסר חותם, כיון שחסרה בו תכלית הכוונה. וענין זה נפעל

36) זח"ג רנז, סע"ב (ברע"מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א).

37) ואתחנן ד, לט.

38) ב"ר פ"י, ט.

39) בראשית ב, ב.

40) תשא לא, יז.

ביום השבת, שהוא בדוגמת ענין החותם, דהנה אמרו חז"ל[41] חותמו של הקב"ה אמת, והו"ע גילוי שם הוי', ובלשון הרמב"ם[42] הוא שהנביא אומר[43] והוי' אלקים אמת, שהוא לבדו האמת כו', והו"ע יש האמיתי, שמאמיתת המצאו נמצאו כל הנמצאים. וזהו בא שבת בא חותם, היינו, שבשבת נמשך בעולם גילוי שם הוי', שזהו"ע ואמת הוי' לעולם[44], היינו, שגם בהבריאה שהתהוותה משם אלקים, כמ"ש בראשית ברא אלקים, יומשך ויתגלה שם הוי' שלמעלה מהבריאה. ועוד זאת, שלאח"ז נאמר שם הוי' (לא רק על יום השבת עצמו, אלא) גם על כללות הבריאה, כמ"ש[45] אלה תולדות השמים והארץ ביום עשות הוי' אלקים גו', כיון שיום השבת פועל החותם בהבריאה, שגם במציאות היש יומשך ענין הביטול ע"י גילוי שם הוי' שלמעלה מהבריאה, שזהו"ע דעת עליון.

ב) **וזהו** גם כללות ענין הנסים שלמעלה מהטבע. דהנה, הנהגת הטבע נמשכת משם אלקים, בגימטריא הטבע, שמצד זה נעשית ההנהגה באופן שעולם כמנהגו נוהג, ע"פ חוקי הטבע שנקבעו כאשר בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, באופן של מדידה והגבלה. ולמעלה מזה הו"ע הנס, דנס הוא מלשון הגבהה, היינו, הגבהת הטבע[46], וענין זה נעשה, עי"ז, שפועלים הגבהה בכללות הענין דשם אלקים, כמ"ש[47] ארוממך אלקי המלך, היינו, ששם אלקים מתרוממים עד שנכלל בשם הוי', שזהו"ע הוי' הוא האלקים. וכאשר נעשה ענין של נס, אזי נעשית העבודה באופן של הודאה, ובעבודת הקרבנות הו"ע קרבן תודה, כמ"ש[48] אם על תודה יקריבנו (אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו), שזהו קרבן שקשור (לא עם הבנה והשגה, אלא) עם הודאה שלמעלה מהבנה והשגה, שהו"ע דעת עליון.

ג) **ועפ"ז** יובן מאמר רז"ל שלעתיד לבוא כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל, היינו, שמכל קרבנות היחיד, ישאר רק קרבן תודה. דהנה, לעתיד לבוא יהי' העולם על מילואו בגלוי, ויהי' בו גילוי שם הוי' (ביום עשות הוי' אלקים גו'), ותתגלה תכלית הבריאה, שהעולם יהי' דירה לו ית'[49], שענין הדירה הוא שבה נמצא כל עצמותו ומהותו

41) ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. דב"ר פ"א, יו"ד. ועוד.
42) ריש הל' יסודי התורה.
43) ירמי' יו"ד, יו"ד.
44) תהלים קיז, ב.
45) בראשית ב, ד.
46) ראה גם ד"ה קטנתי הב' דש"פ וישב כ"ף כסלו פ"ג (לעיל ע' עג).
47) תהלים קמה, א. וראה גם תו"א מקץ מ, ג.
48) ויקרא ז, יב (ובפרש"י).
49) תניא פל"ו.

ללא העלם והסתר[50]. ולכן יתבטלו אז כל קרבנות היחיד, כי, קרבנות היחיד הם קרבנות הבאים לכפר על חטא, כמו חטאת ואשם, ואפילו עולה שגם היא מכפרת על הרהור הלב[51], ומכפרת גם על עשה[52], וכיון שלעתיד לבוא כתיב[14]: את רוח הטומאה אעביר מן הארץ, אזי יתבטלו כל קרבנות אלו. אך קרבן תודה אינו בטל, שיהי' גם לעתיד לבוא, ואדרבה, עיקרו יהי' לעתיד לבוא. דהנה, לעתיד לבוא כתיב ונגלה כבוד הוי'[53], ולא יכנף עוד מוריך[54], היינו, שיתבטלו ההעלמות וההסתרים, וכל הענינים יהיו בגילוי, ומ"מ, לא כל הענינים יומשכו ויבואו בהבנת והשגת הנבראים, אלא גם אז יהיו ענינים שישארו בבחי' דעת עליון, שלמעלה מהבנה והשגה, ובא באופן של הודאה דוקא.

ובפרטיות יותר, הנה הענין דדעת עליון כפי שהוא עכשיו יומשך לעתיד לבוא באופן של הבנה והשגה[55], היינו, שענין זה יהי' בבחי' דעת תחתון, דכיון שלעתיד לבוא תהי' שלימות האדם והעולם (כנ"ל ס"א), אזי תהי' ההבנה וההשגה במדריגות ועולמות נעלים יותר, שעכשיו אינם יכולים לבוא בהבנה והשגה. דהנה, ידוע שקודם החטא הי' מעמד ומצב העולמות במדריגה נעלית יותר שלא בערך לגבי מעמד ומצב העולמות עתה (כמבואר בכתבי האריז"ל[56] פרטי המדריגות בזה), ולכן, עכשיו אין אנו יכולים לקבל את ההבנה וההשגה של מלאכים, וכן הוא בכללות העולמות, עולם למעלה מעולם, גבוה מעל גבוה גו'[57], אך לעתיד לבוא יומשכו ויתגלו ענינים היותר נעלים באופן של הבנה והשגה. אבל אעפ"כ, גם לעתיד לבוא שיומשכו ענינים היותר נעלים באופן של הבנה והשגה, יהיו כמה דרגות בדעות, ואז יהי' בחי' דעת עליון במדריגה עליונה יותר, ולגבי מדריגה זו תהי' העבודה באופן של הודאה, וזהו שקרבן תודה אינו בטל.

ד) **וזהו** גם מ"ש הריעו להוי' כל הארץ, ר"ת הלכה. דהנה[58], בנוגע לכללות ענין ההלכה איתא בגמרא[59] אלו ואלו דברי אלקים חיים, והלכה כב"ה, ומ"ש, וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים, מפני מה

50) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' תפט (ועם הגהות — אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך). אוה"ח בלק ע' תתקצז. המשך תרס"ו ס"ע ג. ועוד.
51) ויק"ר פ"ז, ג. זח"ג רנד, ב (ברע"מ).
52) יומא לו, א.
53) ישעי' מ, ה.
54) שם ל, כ. וראה תניא שם.
55) ראה גם לקו"ת ואתחנן ז, ב ואילך.
56) שער מאמרי רשב"י לזח"ג פג, א.
57) לשון הכתוב — קהלת ה, ז.
58) ראה גם אוה"ת יתרו ע' תתצ ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' שא ואילך.
59) עירובין יג, ב. וש"נ.

זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן, ומשני, מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי ב"ש, ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן. ובגמרא סנהדרין[60] איתא, והוי' עמו[61] שהלכה כמותו בכל מקום. והענין בזה, שהכרעת ההלכה היא מצד שם הוי' שלמעלה מהטבע והשתלשלות והבנה והשגה, ולכן נמשכת ממנו ההכרעה במקום שיש שתי דעות, שאלו ואלו דברי אלקים חיים, והיינו, דעם היות שאלו ואלו דברי אלקים חיים, אלקים חיים דייקא, שלמעלה משם אלקים מצ"ע (שלכן אינו נקרא אלקים סתם, אלא אלקים חיים), וכידוע שאלקים קאי על ספירת הבינה, ואלקים חיים קאי על ספירת הבינה כפי שנמשך בה בחי' החכמה, שנקראת חיים, כמ"ש[62] החכמה תחי', מ"מ, מצד כללות ספירת הבינה ישנם כו"כ סברות, וכמו בשכל האדם התחתון למטה שיש בו סברות לימין וסברות לשמאל. וזהו שאמרו חז"ל[63] לא ניתנו דברי תורה חתוכין, אלא מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים כו', ומצד זה ישנם סברות לכאן ולכאן, ואלו ואלו דברי אלקים חיים. אמנם, כאשר הוי' עמו, שם הוי' דייקא, שלמעלה גם מאלקים חיים, שעז"נ והוי' אלקים אמת, ואמת הוי' לעולם, אזי נפסקת הלכה כמותו דוקא. ואף שמצד זה שאלו ואלו דברי אלקים הרי שתי הדעות הם אמת, מ"מ, באמת גופא יש כמה דרגות, וכמו שפת אמת[64], אמת ואמת לאמיתו[65] וכפי שמצינו בתפלה שבין ק"ש לשמו"ע אומרים ד' פעמים אמת קודם עזרת, וד' פעמים אמת לאחרי עזרת, שהם חילוקי דרגות באמת דרגא למעלה מדרגא. ומזה מובן גם בנוגע לדברי תורה, שישנו הענין דאמת הוי', אמת לאמיתו, שלמעלה מהדרגא שממנה ניתנו דברי תורה במ"ט פנים טהור ומ"ט פנים כו', ומשם נמשך פסק ההלכה.

ועל זה אמרו חז"ל מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן, מפני שנוחין ועלובין היו כו', והיינו, שהענין דהלכה כמותן הוא לא מצד מעלת ההבנה וההשגה, שהרי אדרבה, בענין ההבנה וההשגה גדלה מעלת ב"ש שחריפי טפי[66], אלא מפני שנוחין ועלובין היו כו', שזהו"ע שלמעלה מהבנה והשגה, כמובן מזה שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן, היינו, שאף שבשכלם של ב"ה הונח כדברי עצמם, מ"מ, להיותם נוחין ועלובין,

60) צג, ב.
61) שמואל־א טז, יח.
62) קהלת ז, יב.
63) ראה מדרש תהלים יב. וראה ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ב.
64) משלי יב, יט. וראה תניא פי"ג. לקו"ת בהר מ, א.
65) ראה שבת יו"ד, א. וראה גם אוה"ת שם ע' תוצב ואילך. סה"מ שם ע' שז.
66) ראה תוד"ה כאן — עירובין ו, ב (ע"פ יבמות יד, א).

הקדימו דברי ב"ש לדבריהן, אע"פ שבשכלם הי' מונח הענין באופן אחר. והיינו, שהענין דנוחין ועלובין, ענין הביטול, הוא הכלי להגיע לדרגא שלמעלה מהבנה והשגה, למעלה מהמקום שבו ישנם מ"ט פנים לכאן ולכאן, שזוהי בחי' עצמות החכמה, שמשם דוקא נמשכת הלכה פסוקה.

וע"ד מ"ש[67] מרום וקדוש אשכון — את דכא ושפל רוח דוקא.

ובזה יובן הקשר והשייכות שבין ענין ההודאה (מזמור לתודה) לענין ההלכה (הריעו להוי' כל הארץ, ר"ת הלכה), כי, כדי שתהי' הלכה כמותו לא מספיק ענין ההבנה וההשגה בלבד, אפילו הבנה והשגה שמבחי' אלקים חיים, אלא צריך להיות גם ענין ההודאה שלמעלה מהבנה והשגה, שהו"ע דנוחין ועלובין, שעי"ז נעשה הוי' עמו, שם הוי' שלמעלה אפילו מאלקים חיים, להיות הלכה כמותו. וזהו גם הטעם שהלכות אינן בטלין לעתיד לבוא, כי לעתיד לבוא יהי' גילוי שם הוי', כמ"ש[53] ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר, ובאופן שלא יכנף עוד מוריך[54], ולכן יהי' אז אמיתית ענין ההלכה.

ז) **ועפ"ז** יובן גם הענין דהריעו להוי' כל הארץ, שבראשי התיבות מרומז ענין ההלכה. דהנה, כללות הענין דהכרעת ההלכה שייך רק בענינים שיש בהם ספק שיכול להיות לכאן ולכאן, שזהו"ע דמ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא. והיינו, שבענינים שהם קדושה לגמרי לא שייך דעות לכאן ולכאן, להיותם קדושה גמורה. וכמו כן בקצה ההפכי, בג' קליפות הטמאות, גם לא שייך דעות לכאן ולכאן. וכדרשת חז"ל[68] על הפסוק להבדיל בין הטמא ובין הטהור גו', אין צריך לומר בין חמור לפרה כו', אלא בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו. והיינו, שיש ענינים שהם מצד קליפת נוגה שמעורבים טוב ורע, ובהם צ"ל פסק ההלכה מי מהם גובר, השוה שבהם או הרע שבהם, שזהו החילוק דמ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא. ובכללות הוא החילוק בין ב' אופני ההנהגה דבית שמאי ובית הלל שהללו מחמירים והללו מקילים, כפי שמבאר רבינו הזקן[69] ששמאי הוא מלשון השם אורחותיו[70], דהיינו ששוקל דרכיו איך ומה הוא, שמדקדק ומקפיד ביותר, שזהו מצד מדת הגבורה והדין, ולכן ענינם להחמיר, משא"כ הלל הוא מלשון בהלו נרו[71], שהו"ע האור וגילוי דשם הוי', שמצד זה נעשית ההנהגה במדת הרחמים והחסדים, עד שאומרים

67) ישעי' נז, טו. וראה אוה"ת שם. סה"מ שם ע' שו.
68) פרש"י ס"פ שמיני.
69) לקו"ת שה"ש מח, ג.
70) ראה מו"ק ה, סע"א. סוטה ה, ב.
71) איוב כט, ג.

כלה נאה וחסודה, אפילו אם היא חיגרת או סומא כו׳[72]. ומצד זה יש מ״ט פנים לכאן ומ״ט פנים לכאן, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, כיון שמצד התערובות דטוב ורע יכולה להיות ההכרעה לכאן ולכאן, ופסק ההלכה הוא כבית הלל, כיון שהוי׳ עמו, כנ״ל.

וע״י פסק ההלכה, נעשה הריעו להוי׳ כל הארץ, ר״ת הלכה. והענין בזה, דהנה, בתיבת הריעו יש ב׳ פירושים, הריעו מלשון שירה ותרועה, והריעו מלשון שבירה, והיינו, שכדי לפעול בעניני הרשות שיהי׳ בהם הענין דהריעו להוי׳, מלשון שירה ותרועה, הרי זה ע״י הריעו מלשון שבירה, שהו״ע שבירת הישות והמציאות דהעולם, שיהי׳ נרגש בו שהוא אין ובטל ליש האמיתי, וענין זה נעשה ע״י שם הוי׳ דוקא (הריעו להוי׳), שהרי הענין דהלכה כמותו, (שמצד זה נעשית ההכרעה בהתערובות טוב ורע) הוא מצד זה שהוי׳ עמו, ובא ע״י הביטול דנוחין ועלובין, שעי״ז ממשיכים מבחי׳ עצמות החכמה שלמעלה מהמשכת החכמה בבינה שבבחי׳ אלקים חיים, ופועל הביטול והשבירה בעולם (הריעו לשון שבירה), להיות הריעו להוי׳ מלשון שירה ותרועה, וכמשמעות המדרש שהוא בין לישראל ובין לכל האומות, וכמ״ש בילקוט אימתי לעתיד, שאז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו׳ לעבדו שכם אחד.

ח) **וזהו** מזמור לתודה וגו׳, דהנה, איתא בכתבי האריז״ל[73] שמזמור לתודה הוא בחי׳ יחוד או״א, והענין בזה, שאין הכוונה ליחוד חיצוני, שיחוד זה הוא תמידי, והוא רק לצורך קיום העולמות כמו שהם, שזוהי כללות ההנהגה שמצד שם אלקים, אלא הכוונה היא ליחוד פנימי דאו״א, שהוא בחי׳ המשכה חדשה שלמעלה מהשגה, והו״ע התגלות בחי׳ דעת עליון, שהיא למעלה מהשגה, ולכן באה בבחי׳ הודאה. והיינו, שיחוד או״א (חו״ב) הו״ע יחוד ב׳ הדעות דדעת עליון ודעת תחתון, כי, בינה היא בחי׳ דעת תחתון, וחכמה היא בחי׳ דעת עליון. וזהו גם כללות ענין הנסים[74], כפשטות הענין דמזמור לתודה דקאי על בנ״י המביאים קרבן תודה על נס שנעשה להם, כמארז״ל[75] ארבעה צריכים להודות כו׳, ארבעה דייקא, כנגד ד׳ אותיות שם הוי׳[76], שמשם נמשך כללות ענין הנסים שלמעלה מהטבע. וזהו גם שמזמור לתודה הוא מזמור ק׳, כנגד מאה

72) כתובות טז, סע״ב ואילך. דרך ארץ רבה סס״ו.
73) סידור האריז״ל במקומו.
74) ראה גם אוה״ת וישלח (כרך ה) תתעד, ריש ע״ב. סה״מ תרע״ח ע׳ צא.
75) ברכות נד, ב.
76) ראה גם אוה״ת (יהל אור) לתהלים ע׳ תיט.

ברכות[77], שהו״ע אתר עילאה סתימא דכל סתימין[78]. וענין זה (מזמור לתודה, שאומרים בנ״י על נסים שנעשו להם) נעשה הכנה להענין דהריעו להוי׳ כל הארץ, דקאי לא רק על ישראל אלא גם על אומות העולם, ועד להשלימות שבזה לעתיד לבוא, שאז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו׳.

וכל זה מודגש יותר, כאשר נעשה נס לנשמה כללית ונשיא הדור, דכיון דבתר רישא גופא אזיל[79], יכול כל אחד מאנשי הדור לומר ברוך שעשה נס במקום הזה[80], וכן בזמן הזה, כמו בימים ההם, שיומשך בגלוי ענין הנס וההרמה כו׳, עד אשר הוי׳ יהי׳ לך לאור עולם[81].

77) מגלה עמוקות שבהערה 18 — הובא באוה״ת (יהל אור) ע׳ שסט.
78) זח״א קכג, א.
79) עירובין מא, א.
80) ראה גם לקו״ש ח״ד ע׳ 1321 ואילך.
81) ישעי׳ ס, יט.